

5. SINIF SOSYAL BİLGİLER 5. ÖĞRENME ALANI DERS NOTLARI

5. ÖĞRENME ALANI: HAYATIMIZDAKİ EKONOMİ

KAYNAKLARIMIZIN VERİMLİ KULLANIMI (5.öğrenme alanı 1.öğrenme çıktısı)

DOĞAL KAYNAK: İnsanların herhangi bir müdahalesi olmadan doğada Allah tarafından yaratılmış kaynaklardır. Doğal kaynaklar yenilenebilir ve yenilenemez (fossil) enerji kaynakları olarak sınıflandırılmaktadır.

Örnek: Toprak, Madenler, su, ormanlar

Güneş

Maden

Toprak

Orman

Doğal gaz

Su

Doğal kaynaklar, insanlar için vazgeçilmez unsurlardandır. İnsanlar, geçmişten günümüze mevcut kaynaklardan farklı şekillerde yararlanarak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmışlardır. İlk çağlardan beri kullanımında büyük değişimlerin yaşandığı doğal kaynakların günümüzdeki kullanım alanları çeşitlenmiş ve kullanım oranı artmıştır. Bunun ana nedenlerinden biri **doğal kaynakların** ekonomik faaliyetlerde **ham madde olarak** kullanılmasıdır. İnsan **nüfusunun hızla artması** da **doğal kaynak tüketiminin** artmasının diğer bir sebebidir.

DOĞAL KAYNAKLARIMIZ ve KULLANIM ALANLARI

TOPRAK: Eskiden olduğu gibi günümüzde de **çanak çömlek** yapımında kullanılan; ayrıca **tarım, seramik, fayans, cam, kiremit, tuğla ve çimento** üretiminde kullanılan doğal kaynağımızdır.

Toprağın kullanım alanları

SU: Geçmişte genellikle **içme, temizlik, tarım** amaçlı kullanılan su kaynaklarından, günümüzde enerji üretiminde **akarsular üzerinde kurulan hidroelektrik santralleri ile elektrik enerjisi** üretiminden yararlanılmaktadır Ayrıca **turizm, balıkçılık, ulaşım** ve **sanayi** gibi ekonomik faaliyetlerde de önemli bir kaynaktır.

ORMAN: Geçmişte **konut, gemi, ev eşyası** yapımı ve **ısınma** gibi alanlarda kullanılan; günümüzde **kâğıt üretimi, mobilya, ilaç, kozmetik** gibi alanlarda kullanılan doğal kaynağımızdır. Ayrıca ormanlar, canlılar için **oksijen kaynağı**, yabani hayvanlar için de **yaşam alanı** olan ormanlar, **dinlenme** ve **doğa yürüyüşü** amacıyla da kullanılmaktadır.

MADEN: **Demir çelik, boya, otomotiv** gibi **sanayi** alanlarında ve **elektrik, elektronik araçların** üretiminde ham madde olarak kullanılan doğal kaynağımızdır.

Dünya nüfusunun çoğalması ve ihtiyaçların artıp çeşitlenmesi ile doğal kaynaklara duyulan ihtiyaç da artmaktadır. Bu durum, günümüzde doğal kaynakların hızla tüketilmesine sebep olmaktadır. **Doğal kaynakların hızlı ve bilinçsiz tüketimi ile tabiat dengesinin bozulması, iklim değişikliği, kuraklık, bitki ve hayvan türlerinin azalıp tükenmesi** gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum kaynakların israf edilmeden dikkatli, tasarruf bilinciyle ve verimli kullanımının önemini gündeme getirmektedir.

YENİLENEMEYEN (Fosil) ENERJİ KAYNAKLARI: Kullanıldıkça tükenen ve tekrar oluşması çok uzun yıllar alan enerji kaynaklarıdır.

Örnek: Taş kömürü, linyit, petrol, doğal gaz ve nükleer enerji

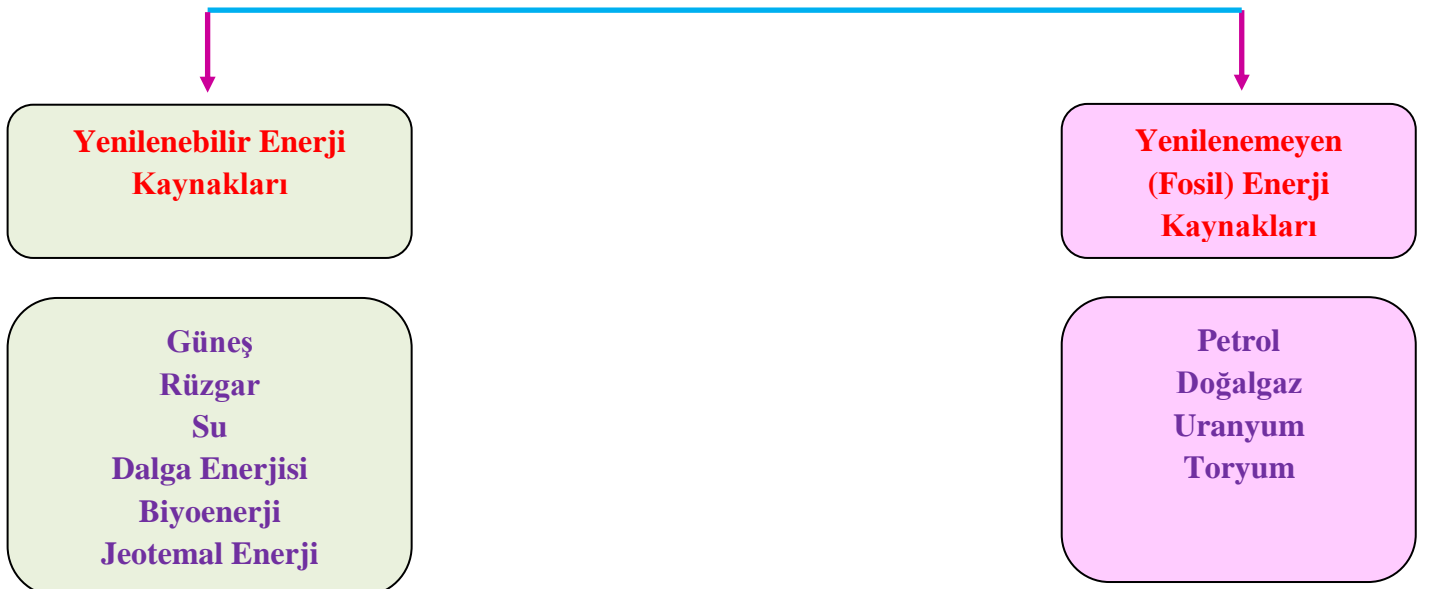

YENİLENEBİLEN ENERJİ KAYNAKLARI: Kullanıldıkça tükenmeyen ve tekrar oluşması çok uzun yıllar almayan enerji kaynaklarıdır.

Örnek: Güneş enerjisi, rüzgâr enerjisi, hidroelektrik enerji ve jeotermal enerji

ENERJİ KAYNAKLARI

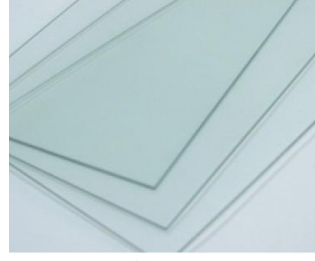
GERİ DÖNÜŞEBİLEN ATIK: Kâğıt, plastik, cam ve metal gibi işlenerek tekrar kullanılabilen atıklardır.

Kâğıt

Plastik

Cam

Metal

GERİ DÖNÜŞEMEYEN ATIK: Kauçuk, ciklet, lastik, porselen tabak gibi sonradan da hiç kullanılmayan atıklardır.

Kauçuk

Ciklet (sakız)

Lastik

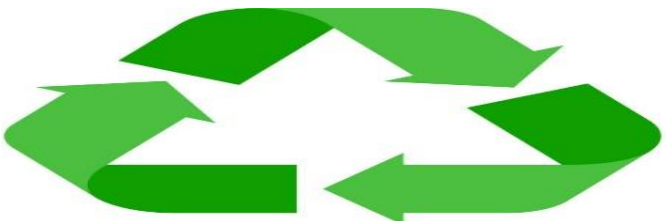

Porselen tabak

SIFIR ATIK PROJESİ

T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı; israfın önlenmesi, doğal kaynaklarımızın daha verimli kullanılması, atık oluşumunun engellenmesi veya en az seviyelere indirilmesi; atığın oluşması durumunda ise kaynağında ayrılarak geri dönüşüme kazandırılması amacıyla önemli çalışmalar yapmaktadır. Bunlardan biri de “Sıfır Atık” projesidir.

Atıkların bir kısmı çöp iken bir kısmı çöp değildir ve geri dönüşüm yapılarak ham madde olarak değerlendirilebilir. Ülkemiz, Sıfır Atık projesi çalışmaları ile dünyaya örnek olmuştur. Ülkemizin iklim değişikliği ile mücadele ve sürdürülebilir kalkınma planları kapsamında **Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kuruluna sunduğu "Sıfır Atık" kararı kabul edilmiştir.** Böylece Sıfır Atık projesine BM Genel Kurulu aldığı bu kararla destek olmuştur. Ayrıca genel Kurul, bu kararla **30 Mart'tı "Uluslararası Sıfır Atık Günü"** olarak ilan etmiştir. **T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ve TEMA (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma) Vakfı** iş birliğinde ülkemizde “Sıfır Atık Eğitim Projesi” uygulanmaktadır.

5D MODELİ İLKELERİ

- ✚ **Düşün, gerekli değilse tüketme.**
- ✚ **Daha az tüket.**
- ✚ **Değerlendir, yeniden kullan.**
- ✚ **Değiştir, farklı amaçla kullan.**
- ✚ **Dönüştür, doğa kazansın.**

BÜTÇEMİ PLANLIYORUM (5.öğrenme alanı 2.öğrenme çıktısı)

İHTİYAÇ: Yaşamımızı sağlıklı bir şekilde sürdürebilmek için **mutlaka karşılamak zorunda olduğumuz ürün ve hizmetlerdir.**

Başlıca ihtiyaçlarımızdan bazıları

Beslenme

Giyim

Barınma

İSTEK: Hayatımızı sürdürmek için **ihtiyaç duymadığımız ancak elde ettiğimiz zaman mutlu olduğumuz ürün ve hizmetlerdir.**

İsteklerimizden bazıları

Bisiklete binme

Piknik

Çikolata yemek

ALİŞVERİŞ ÖNCESİ ÜRÜNÜN İSTEK Mİ? İHTİYAÇ MI? OLDUĞUNU BELİRLEMEK İÇİN SORULACAK SORULAR

1	Alışverişte kasaya gidip, ödeme yapmadan önce 10 saniye düşünülmelidir. 10 saniye boyunca sorulara verilecek cevaplar, alınacak ürünün veya hizmetin ihtiyaç olduğu sonucu ortaya çıkarsa mal veya hizmet alınabilir.
2	Kişi, aldığı ürünle ilgili ilk olarak “Aldığım ürün bir istek mi yoksa ihtiyaç mı?” sorusunu sormalıdır. Ürün veya hizmetin alınmaması hâlinde kişi eksiklik hissedilecekse ve bütçe hesaplanırken bu ürüne para ayrılmışsa bu bir ihtiyaçtır. “Almasam da bir şey kaybetmem.” denilen bir ürün veya hizmetse bu bir istektir.
3	“Bu ürün veya hizmeti almak için bütçem yeterli mi?” sorusu sorulmalıdır. Bilinçli bir tüketicinin yıllık, aylık, haftalık hatta günlük bütçesi olmalıdır. Alınması planlanan bu ürün veya hizmetin bütçe için uygun değilse ve alındığı zaman maddi sıkıntı olacak ise bu ürün veya hizmet alınmamalıdır.
4	“Bu ürün veya hizmeti daha uygun fiyata alabilir miyim?” sorusu sorulmalıdır. Satın alınacak ürün veya hizmet hakkında piyasa fiyat araştırması yapılması uygun olur. Eğer daha ucuza ve kaliteli olarak alınabilecek ürün veya hizmet varsa o ürünler tercih edilmelidir.
5	“Satın alınan ürünün benzeri bizde var mı?” sorusu sorulmalıdır. Daha önceden alınan bir ürün rengi veya gelişmiş özelliği sebebiyle alınacaksa bütçe gözden geçirilip yeniden değerlendirilmeli ve mümkünse ürün alınmamalıdır.

BÜTÇE: Kişi, aile veya kurumların gelecekteki belirli bir süre için tasarladığı **gelir-giderlerin tümü ve gelir-gider dengesine** bütçe denir.

GELİRLER		GİDERLER	
Maaş	20.000	Faturalar	3.500
		Market	9.000
		Pazar	7.000
Kira	12.000	Spor Salonu	5.000
		Giyim	3.000
		Ulaşım	2.000

Bütçe örneği

FİNANSAL OKURYAZARLIK: Gelirlerin akıllıca ve en çok fayda sağlayacak şekilde **değerlendirme** becerisine sahip olmasıdır. Bütçe hazırlamak, finansal okuryazarlığının ilk basamağıdır.

BÜTÇE HAZIRLAMANIN FAYDALARI

- ✚ Denetim altına alınmış bir aile bütçesi, aileye huzur ve mutluluk getirir.
- ✚ Aile bütçesi hazırlamak, ailenin gelir ve giderlerini denetim altına almasını sağlar.
- ✚ Harcamalarda disiplini sağlayıp parasal durumu düzenlemede aileye yardımcı olur.
- ✚ Bütçe sayesinde ailenin o ay ne kadar paraya ihtiyaç duyduğu açık bir şekilde görülür.
- ✚ Aile üyelerini beraber karar almaya teşvik edip beklenmedik durumlara karşı hazırlıklı olmasını sağlar.

TASARRUF: Günlük hayatta **masrafları azaltmak** veya **para biriktirmek** amacıyla **gelirin harcanmayan kısmıdır.**

TASARRUFUN FAYDALARI

- ✚ Yatırım yapabiliriz.
- ✚ Birikimlerimizi koruyabiliriz.
- ✚ Geleceğimizi güvence altına alabiliriz.
- ✚ Doğal kaynaklarımızı koruyabiliriz.
- ✚ Aile ve ülke ekonomisine katkıda bulunabiliriz.
- ✚ Daha yaşanılabilir bir dünya için katkıda bulunabiliriz.
- ✚ Para kazanmak için harcadığımız zamanın kıymetini daha iyi biliriz.

Doğru ve Uygulanabilir Bir Bütçe Hazırlamak İçin Dikkat Edilmesi Gerekenler

AYLIK GELİRLERİN DÖKÜMÜNÜ YAPMA	Sabit gelirlerimize göre planlama yapılmalıdır. Geçici gelirlere göre harcama planları yapılmamalıdır.
AYLIK GİDERLERİN DÖKÜMÜNÜ YAPMA	İhtiyaç ve isteklerimiz ile bunların öncelik sırası dikkate alınmalıdır.
GELİR VE GİDER KARŞILAŞTIRMASI YAPMA	Gelirler giderleri karşılamazsa bir kısım harcamaların kısılması gerekir. Harcama alışkanlıkları gözden geçirilmelidir.
BORÇLARI HESABA KATMA	Bir borç varsa bütçede kesin olarak borçtan kurtulmaya yönelik tasarruf yapılmalıdır.
BİR KENARA BİRİKİM YAPMA	Bütçe hazırlanırken acil ve gelecekteki ihtiyaçlar için şu andan itibaren hazırlık yapılmalıdır.

İLİMİZDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER (5.öğrenme alanı 3.öğrenme çıktısı)

EKONOMİK FAALİYET: İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılamak ve daha iyi yaşam şartlarına sahip olmak için gelir sağlamak amacıyla yaptıkları etkinliklere ekonomik faaliyet denir.

Ekonomik Faaliyetlerimiz:

FAALİYET ADI	İLGİLİ GÖRSEL	AÇIKLAMA	TÜRLERİ/KULLANIM ALANLARI
ULAŞIM		Yolcu veya yükün bir yerden başka bir yere aktarılmasıdır.	<ul style="list-style-type: none"> • Demiryolu • Havayolu • Karayolu • Deniz yolu
HAYVANCILIK		Ürünleri ve güçleri ile insanlara faydalı hayvanların bakımı, beslenmesi, üretimi ve yetiştirilmesidir.	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Arıcılık ✚ Balıkçılık ✚ İpekböcekçiliği ✚ Kümes hayvancılığı, ✚ Büyükbaş hayvancılık ✚ Küçükbaş hayvancılık
MADENCİLİK		Yer altında bulunan madenleri çıkarma ve işleme faaliyetleridir.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Otomotiv ➤ Mobilyacılık ➤ Beyaz eşya
TARIM		İnsanların ekme ve dikme yoluyla toprağı işleyerek ürün elde etmesidir.	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Meyve ❖ Sebze ❖ Kuru yemiş ❖ Hayvan yemi ❖ Unlu mamuller ❖ Tekstil ❖ Meyve suyu ❖ Şeker ❖ Yağ üretimi

Ekonomik Faaliyetlerimiz:

FAALİYET ADI	İLGİLİ GÖRSEL	AÇIKLAMA	TÜRLERİ/KULLANIM ALANLARI
SANAYİ		Ham maddeye makinelerle biçim vererek, toplu olarak üretim yapılan ekonomik faaliyettir.	<ul style="list-style-type: none"> ■ Besin ■ Maden ■ Makine ■ Kimya ■ Çimento ■ Cam ■ Seramik ■ Dokuma, ■ Tekstil
TİCARET		Kar elde etmek amacıyla yapılan alım satım işleridir.	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Ulaşım faaliyetlerindeki gelişmeler ✚ Sanayi faaliyetlerindeki gelişmeler
TURİZM		Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma gibi amaçlarla yapılan gezilerdir.	<ul style="list-style-type: none"> ○ Doğa turizmi ○ Yayla turizmi ○ Kültür turizmi ○ Termal turizm ○ Sağlık turizmi ○ Yaz turizmi ○ Kış turizmi
HİZMET		Eğitim, sağlık, haberleşme, bankacılık, güvenlik gibi alanlardaki iş gücüdür.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Eğitim ➤ Sağlık ➤ Haberleşme, Bankacılık ➤ Güvenlik
ORMANCILIK		Kereste, tomruk ve yakacak odun elde etmek; mobilya ve kâğıt sanayisi için ham madde sağlamak amacıyla ormanlardan yararlanma faaliyetleridir.	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Kereste ✚ Yakacak odun ✚ Mobilya sanayisi ✚ Kâğıt sanayisi ✚ İlaç sanayisi

EKONOMİK FAALİYETLER GRUPLANDIRMA TABLOSU

GRUBU	AÇIKLAMA	KAPSADIĞI EKONOMİK ALANLAR
BİRİNCİL	Doğrudan doğal ortama bağlı olarak sürdürülen, ham madde elde edilmesini sağlayan faaliyetlerdir.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tarım, ➤ Hayvancılık ➤ Ormancılık ➤ Madencilik
İKİNCİL	Ham maddelerin işlenip kullanılabilecek hâle getirildiği faaliyetlerdir.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sanayi ▪ İnşaat ▪ Enerji üretimi
ÜÇÜNCÜL	İnsanların ihtiyaç duyduğu hizmete yönelik yapılan ekonomik faaliyetler ile ilişkilidir.	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim • Sağlık • Hukuk • Büro hizmetleri • Ticaret • Ulaşım • Finans • Turizm • Güvenlik
DÖRDÜNCÜL	Teknolojinin gelişimi ile bilginin toplanması, işlenmesi ve yayılması amacıyla yapılan çalışmalardır.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Grafik tasarım ✓ Reklam yayıncılığı ✓ Çevrim içi hizmetler
BEŞİNCİL	Karar verme, yönetim ve kontrol etme faaliyetleri bu alanda yer almaktadır.	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Büyük şirket yöneticiliği ❖ Ülke yöneticiliği

**DİĞER DERS İÇERİKLERİ İÇİN AŞAĞIDAKİ KANAL
LİNKLERİME TIKLAYINIZ.**

İNSTAGRAM HESABIM:

<https://www.instagram.com/sosyalhocasimustafa/>

TELEGRAM HESABIM:

<https://t.me/sosyalhocasimustafakarakus>

YOUTUBE HESABIM:

<https://www.youtube.com/@sosyalhocasimustafa>

WHATSAPP HESABIM

<https://whatsapp.com/channel/0029VaA9Dzy4o7qDiBoEdD0z>